

کتاب سریش

کتاب سوم

آموزش سلفقش ایرانی

تألیف حسین مهرانی

کتاب سیرایش جلد سوم: سلفژ ایرانی

تألیف: حسین مهرانی

ویراستار: فرهود امیرانی

نظرسنجاری: حسین مهرانی

طراح جلد: مهران رشاد

لیتوگرافی: نورنگ

چاپ و صحافی: نورنگ

چاپ اول: ۱۳۸۴

شمارگان: ۲۲۰۰ نسخه

شابک دوره: ۱ - ۰۳۱ - ۵۰۶ - ۹۶۴

شابک جلد سوم: ۸ - ۰۲۳ - ۵۰۶ - ۹۶۴

نقل و چاپ نوشته‌ها منوط به اجازه رسمی از ناشر است.

مهرنی، حسین، ۱۳۴۸ -

کتاب سیرایش / تألیف حسین مهرانی - تهران: سوره مهر (حوزة هنری سازمان تبلیغات اسلامی)، ۱۳۸۴.

۳ ج : پارتیسیون.

(دوره) ۱ - ۰۳۱ - ۵۰۶ - ۹۶۴ : ISBN

(جلد سوم) ۸ - ۰۳۳ - ۵۰۶ - ۹۶۴ : ISBN

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیبا.

کتابنامه.

مندرجات: ج ۱. مبانی نظری موسیقی غربی و ایرانی. - ج ۲. وزن خوانی. -

ج ۳. سلفژ ایرانی.

۱. موسیقی. - نظریه. ۲. موسیقی ایرانی. - نظریه. ۳. سلفژ. ۴. موسیقی

ایرانی. - ریتم و وزن. ۵. موسیقی. - ریتم و وزن. - راهنمای آموزشی. ۶. آواز

ایرانی. - پارتیسیون. ۷. ترانه‌های ایرانی. - پارتیسیون. الف. عنوان.

۷۸۱

۵۹۳ م ۷۸۱

۸۲ - ۳۲۷۹۲ م

کتابخانه ملی ایران

نشانی: تهران، خیابان حافظ، خیابان رشت، کوچه جمشید جم، شماره ۷۲.

صندوق پستی: ۱۱۳۲ - ۱۵۸۱۵

تلفن: ۶۲۶۵۸۲۸ • نماین: ۶۲۶۹۹۳۷

تلفن مرکز پخش: ۵ - ۶۲۶۰۹۹۲

به سوی شیوه‌های تجربی‌تر

متدنیوسی برای آموزش موسیقی ایرانی سابقه‌های هشتاد و پنج ساله دارد. اولین قدم آن، کتاب «دستور تار» اثر استاد علینقی وزیری (چاپ برلین، ۱۲۹۹ ش) است و از آن پس، به‌ویژه در بیست سال گذشته، دستورهای متعددی برای آموزش سازهای ایرانی (و این اواخر؛ آواز ایرانی) نوشته شده است. اما دربارهٔ تئوری موسیقی ایرانی و به‌ویژه آموزش عناصر اساسی موسیقی، کمتر کتابی نوشته‌اند. در اکثر این کتابها، تفوق دیدگاه تئوریک و ارائهٔ نظریه‌های گاه نامنطبق با اجرا و عمل قابل تأمل است؛ کتاب حاضر که اثر زحمت و تلاش یکی از نوازندگان قابل و معلمان باسابقهٔ موسیقی ایرانی - آقای حسین مهرانی - است، رویکردی قابل توجه را پیش روی اهل موسیقی می‌گذارد. این نوازنده - نویسندهٔ جوان و مستعد، دانش عملی و معلومات نظری خود را با سالها تجربه و تمرین در آموزش موسیقی و نگارش قطعات گوناگون از استادان وقت، درآمیخته و با همکاری موسیقیدانان صاحب‌نظر حاصل کار خود را در سه جلد کتاب تدوین کرده است. کار او قابل و در حد توجه و بررسی و نقد جدی از سوی استادان بزرگ موسیقی ایران است و می‌تواند در آینده، مسیر تکاملی خود را بییماید و به کمال نزدیک‌تر شود.

این اثر در راستای سیاستهای حمایتی مرکز موسیقی حوزهٔ هنری و برای تشویق استعدادهای جوان و پویا، به چاپ رسیده و هدف از انتشار آن، فراهم ساختن امکانی مساعد برای عرضهٔ تلاش و دانش موسیقیدانان نسل آیندهٔ ایران است که مؤلف کتاب حاضر را از نمونه‌های بارز آن می‌توان دانست.

مقدمه مؤلف

در جلد اول از "کتاب سرایش" سعی کردیم تا هنرجویان را با مبانی نظری موسیقی غربی و ایرانی آشنا کنیم و در جلد دوم نیز سعی شد با روشی ساده، آموزش عملی وزن (وزن خوانی) را به هنرجویان بیاموزیم و اکنون در این جلد سعی داریم تا آموزش عملی خواندن فواصل موسیقی ایرانی (سلفژ ایرانی) را به صورت کانتاتی (با نغمه)، به هنر جویان بیاموزیم.

این کتاب شامل چهار بخش است. در بخش اول این کتاب که شامل شش فصل است، هنرجویان با نغمه خوانی دانگ های اصلی، فرعی، چهارصدایی و ترکیب های آنها (به صورت متصل، منفصل و متداخل) و با انواع و اقسام تمرین های مختلف در این زمینه آشنا می شوند. در بخش دوم که خود دارای دو فصل است، هنرجویان با فن مرکب خوانی آشنا می شوند. در فصل اول از بخش سوم که آموزش عملی تحریر را در بر می گیرد، هنرجویان با انواع و اقسام تحریر به صورت عملی آشنا شده و در فصل دوم از این بخش با اجرای تحریر برخی اساتید آواز ایران همچون ابوالحسن اقبال آذر و محمدرضا شجریان و تحریرهای ردیف میرزا عبدالله در اجرای این فن مهارت پیدا می کنند. بخش چهارم از این کتاب به اجرای برخی آثار زیبا از اساتید آواز و آهنگسازان ایرانی اختصاص دارد که این آثار عبارتند از دو آواز و دو تصنیف از اجرای غلامحسین بنان، دو آواز از ادیب خوانساری، چهار تصنیف از اجرای محمدرضا شجریان و سه تصنیف ساخته محمدرضا لطفی.

در پایان بر خود لازم می دانم از زحمات استاد عزیزم آقای شریف لطفی و دوست گرامی و پژوهشگر موسیقی آقای فرهود امیرانی به خاطر راهنماییهای ارزشمندشان، و آقای رضا مهدوی به خاطر مساعدت در نشر این کتاب و همچنین آقای مهران رشاد طراح روی جلد و سرکار خانم لیلا مؤمنی نسب که حروفچینی کتاب را انجام دادند، صمیمانه قدردانی نمایم.

حسین مهرانی

تابستان ۱۳۸۳

فهرست مطالب

بخش اول

آموزش عملی نت خوانی به صورت با نغمه (کانتاتی)
 دانگ‌های اصلی و فرعی و چهارصدایی‌ها و
 ترکیب‌های آنها.

فصل اول: نغمه خوانی چهارده دانگ اصلی و

ترکیب‌های متصل قرینه آنها

درس ۱:

- دانگ در آمد ماهور ۴۰
- دانگ داد ماهور ۱۱
- ترکیب متصل دو دانگ ۱۶
- خواندن ملودی به صورت‌های دیگر ۲۰
- خواندن گام به صورت‌های دیگر ۲۵
- تمرین‌های منفصل ۲۶
- سرایش چند ملودی ۲۸

درس ۲:

- دانگ شهناز ۳۰
- دانگ در آمد شور ۳۵
- ترکیب متصل دو دانگ ۳۹
- تمرین‌های منفصل ۴۳
- سرایش چند ملودی ۴۴

درس ۳:

- دانگ چکاوک ۴۵

درس ۴:

- دانگ در آمد چهار گاه ۳۵
- ترکیب متصل دو دانگ ۵۴
- تمرین‌های منفصل ۵۸
- سرایش چند ملودی ۵۹

درس ۵:

- دانگ در آمد همایون ۶۰
- دانگ در آمد سه گاه ۶۵
- ترکیب متصل دو دانگ ۶۹
- تمرین‌های منفصل ۷۳
- سرایش چند ملودی ۷۴

درس ۶:

- دانگ بال کبوتران ۷۵
- دانگ نوا ۸۰
- ترکیب متصل دو دانگ ۸۴
- تمرین‌های منفصل ۸۸
- سرایش چند ملودی ۸۹

درس ۷:

- دانگ عراق افشاری ۹۰
- دانگ شاه ختایی ۹۵
- ترکیب متصل دو دانگ ۹۹
- تمرین‌های منفصل ۱۰۴
- سرایش چند ملودی ۱۰۵

درس ۷:

دانگ اوج راجه	۱۰۶
دانگ راجه	۱۱۱
ترکیب متصل دو دانگ	۱۱۶
تمرین های منفصل	۱۲۰
سرایش ملودی	۱۲۱

درس ۴:

ترکیب دانگ های شهناز و درآمد چهارگاه (دستگاه همایون قدیم)	۱۴۸
تمرین های منفصل	۱۵۱
سرایش ملودی	۱۵۲

درس ۵:

ترکیب دانگ های چکاوک و نوا (گوشه چکاوک یا راک)	۱۵۳
تمرین های منفصل	۱۵۶
سرایش ملودی	۱۵۷

درس ۶:

ترکیب دانگ های عراق افشاری و نوا (گوشه عراق افشاری)	۱۵۸
تمرین های منفصل	۱۶۱
سرایش چند ملودی	۱۶۲

درس ۷:

ترکیب دانگ های درآمد ماهور و نوا (گوشه عراق ماهور)	۱۶۳
تمرین های منفصل	۱۶۶
سرایش چند ملودی	۱۶۷

درس ۸:

چهارصدایی مخالف چهارگاه	۱۶۸
دانگ فرعی مویه چهارگاه	۱۷۳

فصل دوم: نغمه خوانی ترکیب های متصل غیر

قرینه

درس ۱:

دانگ اصفهان قدیم یا درآمد همایون	۱۲۶
ترکیب دانگ های اصفهان قدیم و نوا (آواز اصفهان قدیم)	۱۳۱
تمرین های منفصل	۱۳۴
سرایش چند ملودی	۱۳۵

درس ۲:

ترکیب دانگ های عراق افشاری و داد ماهور (آواز بیات ترک)	۱۳۷
تمرین های منفصل	۱۴۰
سرایش چند ملودی	۱۴۱

درس ۳:

ترکیب دانگ های شهناز و نوا (دستگاه نوا)	۱۴۲
تمرین های منفصل	۱۴۵
سرایش چند ملودی	۱۴۶

ترکیب چهارصدایی مخالف چهارگاه و دانگ فرعی
 مویه چهارگاه (گوشه مخالف چهارگاه) ۱۷۸.....
 سرایش چند ملودی ۱۸۱.....

درس ۹:

چهارصدایی شوشتری ۱۸۲.....
 ترکیب چهارصدایی مخالف چهارگاه و چهارصدایی
 شوشتری (آواز شوشتری) ۱۸۷.....
 سرایش چند ملودی ۱۹۰.....

درس ۱۰:

چهارصدایی عشاق نوا ۱۹۲.....
 آواز ابوعطا ۱۹۷.....
 سرایش چند ملودی ۱۹۹.....

درس ۱۱:

چهارصدایی زابل چهارگاه ۲۰۰.....
 گوشه زابل چهارگاه ۲۰۵.....
 سرایش چند ملودی ۲۰۷.....

درس ۱۲:

گوشه زابل سه گاه ۲۰۸.....
 سرایش چند ملودی ۲۱۰.....

فصل سوم: نغمه خوانی ترکیب های منفصل

درس ۱:

ترکیب دانگ های درآمد ماهور و نوا (درآمد
 راست پنجگاه) ۲۱۵.....
 سرایش ملودی ۲۱۷.....

درس ۲:

ترکیب دانگ های درآمد همایون و راجه (بیات راجه
 اصفهان) ۲۱۸.....
 سرایش ملودی ۲۲۱.....

درس ۳:

ترکیب دانگ های شهناز و راجه (بیات راجه
 نوا) ۲۲۲.....
 سرایش ملودی ۲۲۴.....

درس ۴:

ترکیب دانگ های چکاوک و راجه (بیداد یا بیات
 راجه اصفهان جدید) ۲۲۵.....
 سرایش چند ملودی ۲۲۷.....

درس ۵:

ترکیب دانگ های نوا و راجه (گوشه نهفت) ۲۲۹...
 سرایش ملودی ۲۳۱.....

درس ۶:

گوشه حجاز ابوعطا ۲۳۲.....
 سرایش ملودی ۲۳۴.....

درس ۷:

گوشه دلکش ماهور ۲۳۵.....
 تمرین های منفصل ۲۳۸.....
 سرایش چند ملودی ۲۳۹.....

فصل چهارم: نغمه خوانی ترکیب‌های متداخل

فصل پنجم: نغمه خوانی ترکیب‌های متصل

یا مفصل بیش از دو دانگ

درس ۱:

دستگاه شور دشتی..... ۲۴۴

سرایش چند ملودی..... ۲۴۸

درس ۱:

دستگاه راست پنجگاه..... ۲۷۹

درس ۲:

آواز افشاری..... ۲۵۰

سرایش چند ملودی..... ۲۵۴

درس ۲:

دستگاه همایون..... ۲۸۲

درس ۳:

آواز بیات کرد..... ۲۵۵

سرایش چند ملودی..... ۲۵۸

درس ۳:

آواز دشتی و اوج دشتی..... ۲۸۵

سرایش چند ملودی..... ۲۸۸

فصل ششم: نغمه خوانی دانگ‌ها و

ترکیب‌های آنها روی فیگورهای ریتمیک و

خط ریتم

درس ۴:

گوشه نیریز ماهر..... ۲۵۹

سرایش ملودی..... ۲۶۲

درس ۵:

گوشه عشاق اصفهان..... ۲۶۳

سرایش چند ملودی..... ۲۶۶

تمرین ۱ تا ۶ (فیگورهای ساده)..... ۲۹۳

خط ریتم ساده..... ۲۹۶

تمرین ۲۷ تا ۳۶ (فیگورهای ساده)..... ۲۹۸

خط ریتم ترکیبی..... ۳۰۲

درس ۶:

گوشه گوشت..... ۲۶۷

سرایش چند ملودی..... ۲۷۰

درس ۷:

گوشه رُهاب..... ۲۷۱

سرایش چند ملودی..... ۲۷۴

بخش دوم:

مرکب خوانی.

فصل اول: نغمه خوانی ترکیب های متصل

نغمه خوانی ترکیب های متصل ۳۰۵

فصل دوم: تمرین های مرکب خوانی

تمرین اول ۳۱۱

تمرین دوم ۳۱۶

بخش سوم:

آموزش عملی تحریر.

فصل اول: آموزش عملی تحریر

تحریر دوتایی ۳۳۵

تحریر سه تایی ۳۳۹

تحریر چهار تایی ۳۴۵

ترکیب انواع موتیف تحریر های دوتایی، سه تایی و

چهار تایی ۳۵۲

فصل دوم: اجرای تحریر های بعضی اساتید

آواز و تحریر های ردیف میرزا عبدالله

گزیده تحریر های ابوالحسن اقبال آذر

دستگاه ماهور ۳۵۹

آواز افشاری ۳۶۲

گزیده تحریر های محمدرضا شجریان

دستگاه همایون ۳۶۳

دستگاه نوا ۳۶۶

تحریر های ردیف میرزا عبدالله

دستگاه همایون ۳۷۱

آواز بیات اصفهان ۳۷۶

دستگاه شور ۳۷۹

آواز ابوعطا ۳۸۳

آواز بیات ترک ۳۸۷

آواز افشاری ۳۸۹

آواز دشتی ۳۹۱

آواز بیات کرد ۳۹۶

دستگاه سه گاه ۳۹۵

دستگاه چهار گاه ۳۹۹

دستگاه ماهور ۴۰۳

دستگاه نوا ۴۰۶

دستگاه راست پنجگاه ۴۰۷

اجرای آواز و تصنیف.

اجرای آواز و تصنیف.

VI